
SEMPOZYUM VE TOPLANTI NOTLARI

MEDENİYETLER İTTİFAKI: DİNLER VE KÜLTÜRLER ARASI DİYALOG

Hazırlayan: Hasan Yücel BAŞDEMİR *

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen “Medeniyetler İttifakı: Dinler ve Kültürler Arası Diyalog” konulu panel 27. 12. 2008 Cumartesi günü Turgut Özal Konferans Salonunda gerçekleştirildi. Panel, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ferhat Koca'nın açılış konuşması ile başladı. Koca, küreselleşen dünyada diyaloga olan ihtiyacın giderek arttığına dikkat çekerek diyalogun olumlu ve olumsuz yönlerine temas etti. Ancak bu sürecin kaçınılmaz olduğunu ve olumsuz yönlerinin farkında olarak Türkiye'nin de bu sürece dahil olması gerektiğini söyledi. Hitit Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Serdar Kılıçkaplan, kısa bir selamlama konuşması yaptıktan sonra Prof. Dr. Ferhat

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi

Koca'nın başkanlığında panel başladı.

İlk konuşmacı olan İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Şinasi Gündüz "Dinlerarası Diyalog ve Diyalojik Söylemler" başlıklı bildirisini sundu. Gündüz, Türkiye'de dinlerarası diyalogla ilgili iki yaklaşımın bulunduğunu belirterek bu yaklaşımlar hakkında kısaca bilgi verdi. Ona göre birinci yaklaşım, diyalogun mutlaka olması gerektiğini savunurken diğer yaklaşım ise diyalogu bir ihanet olarak görmektedir.

Dünyada da diyalogun gelişmesini engelleyecek bazı olumsuz söylem ve yaklaşımların bulunduğuna dikkat çeken Gündüz, diyalogun güce dayalı olduğunu, güçlü tarafın zayıfları etkileyecek monolojik bir söyleme sahip olduğunu vurguladı. Ancak bu durumun zorunlu olmadığını, diyalogun bir tarafın dayatmalarına mahkum edilemeyeceğini, tarafların kendi yaklaşımlarıyla süreç dahil olmalarının mümkün olduğunu belirterek Türkiye'nin de bu süreçte kendi bakış açısıyla bulunması gerektiğine işaret etti.

Gündüz, konuşmasında farklılıkların bir arada, barış içinde yaşamasının önündeki diğer engellere de değindi. Bu engeller ise bir takım korku ve endişelerden, din ve mezhep çatışmalarından, bazı ekonomik koas ortamlarından, aşırı milliyetçi söylemlerden etkilenmektedir. Bu konuda bazı güncel örnekler verdi. Mesela Papa'nın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmemesi gerektiğini söyleyerek siyasî bir konuyu diyalog çabalarının engeli haline dönüştürdüğüne işaret etti. Tüm bunlara rağmen süreçten vazgeçilemeyeceğini vurguladı. Bu bakış açısına dayalı olarak Gündüz diyalogu "İki ucu açık bir yolda birbirine eşit kişiler tarafından yürütülen bir süreç" şeklinde tanımladı. Dinlerarası diyalogtan kastedilenin farklı inanç mensubu insanların bir araya gelerek birbirlerini anlama ve tanıma, kendimizi karşılakilere anlatma ve tanıma, ortak sorunlara karşı ortak bir akılla hareket etmek olduğu şeklinde bir bakış açısı ortaya koydu. Gündüz ayrıca şu noktalara temas etti: Dinlerarası diyalog dinsel

işbirliği, baskı ve dayatma olmadığı gibi karşılıklı cedelleşmeyi de içermez. Bu açıdan diyalog dinler ve kültürler arası barışın sağlanmasına ve karşılıklı olarak önyargıların giderilmesine dayanması gerekmektedir.

Batı dünyası özellikle Katolik kilisesinin diyalog anlayışının misyonerliğe dayandığını ve İncil mesajının diğer insanlara ulaştırılmasında bir yöntem olarak kullanıldığına dikkat çekerek Papa 16. Benedict'in dinlerarası bir diyalogun mümkün olmadığını, ancak kültürler arası bir diyalogun olabileceği şeklindeki yaklaşımını dile getirdi.

Sonuç olarak Gündüz, diyalogun olmadığı bir yerde şiddet, baskı ve dayatmanın olabileceğine işaret ederek, kilisenin anladığı anlamda diyalogu anlamamızın şart olmadığını, kendi kültür ve tarihsel tecrübemizden yola çıkarak diyalogu yeni bir anlayışla tekrar üretmemizin mümkün olduğunu vurgulamıştır. Tarihi ve dini yönden çok köklü bir birikime sahip olmamız bunu mümkün kılmaktadır.

İkinci konuşmacı Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Hüseyin Algül, medeniyetler ittifakı için bazı tarihi tecrübelerle sahip olduğumuza işaret ederek bunu Hz. Peygamber dönemindeki bazı örneklerle açıkladı. Öncelikli olarak Hucurat suresinde geçen "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık." ayetinden yola çıkarak farklılıklar arasında bir üstünlüğün olmadığını, farklılıkların bilişme ve tanışma vesilesi olduğuna işaret etti. Yine Hz. Peygamberin veda hutbesinde "ey insanlar" hitabıyla bütün insanlara ırk ve din ayrımı yapmadan hitap ettiğini, güzellikler ve adaleti bütün insanlar için uygun gördüğünü; zulmü ve haksızlığı herkes için kötü kabul ettiğine dikkat çekti. "Ey insanlar birbirinizle ilişkinizi kesmeyiniz, çekememezlik yapmayınız, ey insanlar kardeş olunuz" sözünün İslam geleneğinde önemli bir yerinin olduğu ve bu konuda İslam'ın çok zengin bir içeriğe sahip olduğu vurgulandı.

Hz. Peygamber Medine sözleşmesi adı altında birtakım kurallar koymuştur. Bu kurallar ise korku ve endişe değil; huzurun ve güvenin tesis edilmesi için konulmuştu. Bu sözleşmenin maddelerinden biri de Yahudilere ve Hristiyanlara can ve mal güvenliğinin verilmesiydi. Ayrıca bu sözleşme kilise ve havralara hiçbir şekilde zarar vermemeyi içeriyordu. Mesela bu konuda Peygamberin Mekke'nin fethinden sonra çevreden gelen diğer dini gruplara karşı son derece kibar ve nazik davranarak onları bir ay süreyle misafir ederek,

onların sorularına karşı cevaplar vermesi önemlidir. Bu kimseler Necran Hristiyanlarından ve çoğunluğunu ise din adamlarının oluşturduğu bir gruptu. Hatta Hz. Peygamber ibadet saatlerinde onlara mescidin yanında ibadet etmeleri için bir yer bile tahsis ettiği rivayet olunmuştur.

Selçuklu ve Osmanlı dönemi diğer dini gruplara karşı birarada yaşama tecrübeleriyle dolu olduğu belirtilerek, aynı tavrın bugün batı medeniyetinde görülmediği dile getirilmiştir. Bir örnek olarak Karatay medresesinde yolcular

arasında ayırım yapılmayarak herkese eşit hizmette bulunulduğuna dikkat çekilmiştir. Öyle ki batı bugün diğer dini grupları karşı özellikle İslam'a karşı ötekileştirme siyaseti gütmektedir. Bunun canlı bir örneği olarak İslam'a ve Peygamberine karşı birtakım saldırıların olduğuna dikkat çekilmiştir. Bunu yapmak için karikatürler bir araç olarak kullanılmıştır. Sonuç

olarak Algül konuşmasını şu sözlerle bitirdi: "Biz doğruluktan yanayız. Güvene dayalı ilişkiyi ayakta tutmak adına kültürler arası diyalogun anlamlı olduğuna inanıyor ve bu süreci destekliyorum."

Son konuşmacı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nesimi Yazıcı ise diyalog sürecini Türk-İslam tarihi açısından ele alarak kısa bir tarihçesiyle değerlendirdi. Türklerin tarihte çok geniş bir coğrafyayı ellerinde buldurmalarından dolayı çok sık savaş durumunda olduklarından bahsedilerek, bu savaşların ise hiçbir zaman kendi dinlerini başka toplumlara yaymak amacıyla yapılmadığı vurgulanmıştır. Osmanlı devleti bir İslam devleti ve referansı ise Kur'an olan bir devlettir. Osmanlı, tarihinde hiçbir zaman din adına savaş yapmamıştır. Osmanlı, yeni alınan Gayr-i Müslim bir yerde şayet kilise varsa bunu aynen muhafaza etmek ve bunun giderlerini karşılamak siyasetini gütmüştür. Yeni bir kilisenin ise ancak cemaat oluşması veya başka ihtiyaçlara dayanarak yapımına izin veriliyordu.

Anadoluda dinsel hoşgörünün örneklerinden biri olarak gösterilen Habib el-Neccar camii'nin hikayesi bu açıdan önemlidir. Çünkü bu cami adını Habib en-Neccar olan bir hristiyandan almıştır. Müslümanlar bu şahsın ismini -her ne kadar kilise camiye çevrilse de- ona saygıdan dolayı muhafaza edip yaşatmışlardır. Başka bir örnek olarak Osmanlı'nın başka dinsel gruplara saygısını göstermesi bakımından Süleymaniye camii'nin yapımı esnasında uygulanan modeldir. Camii'nin yapımında çalışanların neredeyse yüzde elli biri hristiyan ve diğer dini cemaatlerden oluşuyordu. Mimar Sinan bir ustalık dehası göstererek,

etnik ve dinsel olarak insanları ayırmayarak işinin ehli olanlara bu fırsatı vermiştir. Yani mimar Sinan ustasını seçerken bunların dini aidiyetlerine bakmıyordu. Ayrıca dini grupların ihtiyaçlarına göre ibadetlerini rahatça yapmaları için kutsal günlerde izin veriliyordu.

Sonuç olarak biz Müslüman Türklerin geçmişinde farklı kültür ve dini gruplarla bir arada, hoşgörü içinde yaşama tecrübemizin güzel örneklerinin olduğu vurgulanarak güncel bir örnek olarak her fırsatta karıştırılmaya ve bulandırılmaya çalışılan Ermeni sorunu için Osmanlı döneminde bunlardan *teb'ay-ı sadıka* olarak bahsedildiği önemli bir ayrıntı olarak sunulmuştur. Farklı dini gruplardan bazı bestekârlara ait Türk sanat müziği örnekleri dinletilerek, bunların ancak ortak bir anlam ve duygu dünyasında varolabildikleri üzerinde durulmuştur.